

POSTANOWIENIE

Dnia 8 maja 2013 r.

Sąd Okręgowy Warszawa - Praga w Warszawie II Wydział Cywilny

w następującym składzie:

Przewodniczący: SSO Bogdan Wolski

po rozpoznaniu w dniu 8 maja 2013 r. w Warszawie

na rozprawie

sprawy z powództwa

K   A

przeciwko

A   A

o zapłatę

postanawia:

przedstawić Trybunałowi Konstytucyjnemu następujące pytanie prawne:

Czy art. 991 § 1 i 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks Cywilny (Dz. U. Nr 16, poz. 93 ze zm.) jest zgodny z art. 21 ust. 1 i art. 64 ust. 1 i 2 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej?

Na oryginalne akta wnieść podpis
Za zgodność stwierdzam

UZASADNIENIE

I. Stanowiska stron i przebieg postępowania.

1. W pozwie z listopada 2011 r. K A reprezentowana przez przedstawicielkę ustawową A A, wytoczyła powództwo przeciwko A A o zapłatę kwoty zł z ustawowymi odsetkami od dnia września 2011 roku.

1.1. W uzasadnieniu pozwu wskazano, iż małoletnia K A jest jedyną córką K A, a zarazem wnuczką J A, zmarłego w dniu 2010 r. Na mocy testamentu z dnia października 2008 r. do całego spadku po J A została powołana jego żona A A, natomiast ojciec powódki K A został wydziedziczony. Postanowieniem z dnia marca 2011 r. Sąd Rejonowy w W stwierdził nabycie całego spadku przez A A w całości. Jedynym znanym powódce oraz jej matce przedmiotem spadkowym przedstawiającym wartość było mieszkanie położone w W przy ul. Mieszkanie to zostało sprzedane przez pozwaną, najprawdopodobniej za kwotę zł. Wartość mieszkania uzasadnia roszczenie wnuczki zmarłego o zachówek w kwocie zł.

2. Ustosunkowując się do powództwa w piśmie z maja 2012 r. A A uznała roszczenie co do kwoty zł.

Jednocześnie pozwana wniosła o rozłożenie spłaty zachowku na raty miesięczne w wysokości możliwej do uniesienia ich ciężaru, przy uwzględnieniu, że źródłem utrzymania pozwanej jest emerytura w wysokości   zł miesięcznie.

3. Przy piśmie z   kwietnia 2013 r. pozwana złożyła projekt ugody, w którym uwzględniono obowiązek zapłaty przez pozwaną kwoty   zł w wyszczególnionych ratach.

4. Na rozprawie w dniu   maja 2013 r. powódka podtrzymała dotychczasowe żądanie, nie przyjmując propozycji zawarcia ugody.

II. Zagadnienie konstytucyjne.

1. Sprawa poddana pod rozstrzygnięcie Sądu Okręgowego Warszawa – Praga w Warszawie, dotyczy realizacji uprawnienia wynikającego z art. 991 Kodeksu cywilnego. Przepis ten stanowi:

§ 1. Zstępnym, małżonkowi oraz rodzicom spadkodawcy, którzy byliby powołani do spadku z ustawy, należą się, jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy albo jeżeli zstępny uprawniony jest małoletni - dwie trzecie wartości udziału spadkowego, który by mu przypadął przy dziedziczeniu ustawowym, w innych zaś wypadkach - połowa wartości tego udziału (zachówek).

§ 2. Jeżeli uprawniony nie otrzymał należnego mu zachowku bądź w postaci uczynionej przez spadkodawcę darowizny, bądź w postaci powołania do spadku, bądź w postaci zapisu, przysługuje mu przeciwko spadkobiercy roszczenie o zapłatę sumy pieniężnej potrzebnej do pokrycia zachowku albo do jego uzupełnienia.

2. Z przepisu tego wynika zatem obowiązek zaspokojenia przez spadkobiercę lub spadkobierców roszczenia przysługującego spadkobiercom ustawowym, którzy nie otrzymali należnego im zachowku w postaci darowizny albo powołania do spadku lub zapisu. Roszczenie wynikające z realizacji tego uprawnienia ma charakter pieniężny.

3. Przepis art. 991 Kodeksu cywilnego stanowić będzie podstawę prawną wydanego w przedmiotowej sprawie wyroku, a wobec tego od odpowiedzi na pytanie prawne zależy rozstrzygnięcie sprawy toczącej się przed Sądem Okręgowym Warszawa - Praga. Oznacza to spełnienie przesłanki funkcjonalnej wynikającej z art. 3 ustawy o Trybunale Konstytucyjnym (por. wyrok Trybunału Konstytucyjnego z dnia 31 stycznia 2001 r., P 4/99).

4. Norma zawarta w art. 991 § 1 i 2 ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, w ocenie Sądu pytającego, narusza gwarancje wynikające z art. 21 ust. 1 i art. 64 ust. 1 i 2 w zw. z art. 31 ust. 3 Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej.

5. Uzasadniając sformułowany zarzut należy w pierwszej kolejności podkreślić, iż z art. 21 ust. 1 Konstytucji wynika zasada ochrony własności i prawa dziedziczenia. Przepis ten stanowi bowiem:

Rzeczpospolita Polska chroni własność i prawo dziedziczenia.

5.1. Obowiązek ten jest realizowany między innymi poprzez stanowienie norm ustawowych służących ochronie prawa dziedziczenia,

w tym gwarantujących swobodę testowania, i odstąpienie od wprowadzenia regulacji wykluczających lub też ograniczających tę ochronę.

6. Powtórzenie i uzupełnienie zasady zawartej w art. 21 ust. 1 Konstytucji zostało ujęte w art. 64 Konstytucji, który stanowi:

1. Każdy ma prawo do własności, innych praw majątkowych oraz prawo dziedziczenia.

2. Własność, inne prawa majątkowe oraz prawo dziedziczenia podlegają równej dla wszystkich ochronie prawnej.

6.1. Z art. 64 ust. 1 Konstytucji wynika zatem wolność nabywania mienia, jego zachowania oraz dysponowania nim, przy czym dysponowanie mieniem przez uprawnionego może być dokonywane w ramach czynności *inter vivos*, jak i *mortis causa*.

6.2. Ochrona prawa dziedziczenia, a więc także prawa testowania, nakazuje uwzględnienie woli właściciela decydującego w testamencie komu przypadnie spadek w całości lub jego określonej części. Ochrona ta, o czym stanowi art. 64 ust. 2 Konstytucji, nie powinna być w jakikolwiek sposób zróżnicowania z uwagi na charakter prawa majątkowego, czy też dysponenta tego prawa. W szczególności prawo dziedziczenia nie powinno doznawać ograniczenia tylko z tego powodu,

iż spadkodawca pozostawił małżonka lub najbliższych krewnych, którzy nie zostali powołani do spadku.

7. Odnosząc przedstawione uwagi do oceny normy wynikającej z art. 991 Kodeksu cywilnego, Sąd pytający stwierdza, iż przepis ten narusza postanowienia Konstytucji zarówno co do gwarancji towarzyszących aktowi testowania, a więc dotyczących możliwości swobodnego rozdysonowania przez spadkodawcę swoim majątkiem, jak też prawa spadkodawcy do zachowania nabytego w drodze dziedziczenia majątku. Obowiązywanie normy wynikającej z art. 991 Kodeksu cywilnego oznacza ostatecznie, iż spadkodawca rozporządzając własnym majątkiem na wypadek śmierci czyni to w sposób niewątpliwy i skuteczny jedynie w odniesieniu do 1/3 praw do spadku. Pominięcie bowiem przez spadkodawcę najbliższych krewnych i małżonka spadkodawcy może być zakwestionowane przez wymienione osoby poprzez żądanie zapłaty stosownej sumy pieniężnej, przy czym odmowa spełnienia tego żądania skutkować może wystąpieniem z odpowiednim roszczeniem na drogę postępowania sądowego. W takiej sytuacji realizacja uprawnienia wynikającego z art. 991 Kodeksu cywilnego może doprowadzić do wykonania ustawowego obowiązku w drodze egzekucji skierowanej nie tylko do majątku nabytego w drodze dziedziczenia, ale każdego majątku pozostającego własnością spadkobiercy. Podjęcie przez spadkobiercę czynności rozporządzających w celu zapobieżenia takiemu trybowi wykonania ustawowego obowiązku może prowadzić do wymuszonej

sprzedaży składników majątku spadkobiercy, co niewątpliwie nie zapewni uzyskania ekwiwalentnego świadczenia.

7.1. Konstytucja nie ustanawia na rzecz małżonka i najbliższych krewnych gwarancji nabycia praw do spadku. Zatem nie jest konieczne istnienie regulacji stwarzającej uprawnienie dla tych osób do uzyskania przynajmniej części udziału spadkowego, części praw do spadku, czy też odpowiedniej sumy pieniężnej odpowiadającej określonej części wartości spadku, który przypadłby pominiętym osobom w wypadku dziedziczenia na podstawie ustawy. Odmiennie kształtuje się pozycja spadkodawcy, jak i spadkobiercy, których prawa do swobodnego wyrażenia woli testowania i ochrony praw nabytych w drodze spadku, podlegają ochronie wynikającej z art. 21 ust. 1 i art. 64 ust. 1 i 2 Konstytucji.

8. Konstytucja daje możliwość ograniczenia konstytucyjnych praw i wolności, ale przy zachowaniu warunków określonych w art. 31 ust. 3 Konstytucji.

8.1. W odniesieniu do instytucji zachowku spełniony został wyłącznie warunek zawarcia ograniczenia prawa w ustawie. Jednak istnienie zachowku nie zmierza niewątpliwie do zagwarantowania bezpieczeństwa lub porządku publicznego w demokratycznym państwie. Zachowek nie zapewnia również ochrony środowiska, zdrowia i moralności publicznej, albo wolności i praw innych osób. Niezależnie od tego dostrzec należy, iż instytucja zachowku podważa istotę wolności i praw, skoro może prowadzić do skutecznego zakwestionowania woli spadkodawcy i praw spadkobiercy w istotnej

części, a za taką niewątpliwie należy uznać udział w spadku co do 1/2, a nawet 2/3 części. Oznacza to, iż art. 991 Kodeksu cywilnego narusza Konstytucję w sposób wynikający z przedstawionego pytania prawnego.

9. Wypełniając dyspozycję art. 32 ust. 1 ustawy o Trybunale Konstytucyjnym w zw. z art. 126 § 1 pkt 1 k.p.c., Sąd pytający występuje o rozpoznanie sprawy w postępowaniu przed Trybunałem Konstytucyjnym z udziałem Sejmu i Prokuratora Generalnego.

Nie oryginalne właściwe podpisy
Za zgodność stwierdzam

Sekretarz Sądu

[Handwritten signature]
Paulina Wójcick